

ەرکىن قابدىكەش ۇلى

ادام-اردىڭ جولدەرى

بىلە ھالىق باسپاسى

ھەركىن قابىدەكەش ۇلى

ادام - اردىكە جۇلدەزى

بىلە خالىق باسپاسى

图书在版编目 (C I P) 数据

人格之星/叶尔肯著. — 奎屯: 伊犁人民出版社, 2006.5

ISBN 7-5425-0905-5

I. 人… II. 叶… III. 诗歌—作品集—中国当代—哈萨克语(中国少数民族语言) IV.I227

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2006)第 034072 号

责任编辑: 努 尔

责任校对: 努 尔

封面设计: 叶尔兰

人格之星 (哈文)

叶尔肯 著

伊犁人民出版社出版发行

(奎屯市北京西路 28 号 邮政编码 833200)

新疆新华书店经销

新疆蓝天铁路印务有限公司印装

850×1168 毫米 32 开本 6.125 印张

2006 年 5 月第 1 版 2006 年 5 月第 1 次印刷

印数: 1—3000 册

ISBN7-5425-0905-5

定价: 10.00 元

جاۋاپتى رەداكتور: نۇر نۇسپىخان ۇلى
جاۋاپتى كوررەكتور: نۇر نۇسپىخان ۇلى
مۇقابسىن جوبالاعان: ەرلان اياتبەك ۇلى

ادام اردىڭ جۇلدىزى

بىلەن حالىق باسپاسى باستىرىپ تاراتتى
(كۇيتىڭ قالاسى بيجىڭ باتىس كوئىسى 28-اۋلا)

پوچتا نومۇرى: 833200

شىنجاڭ شىنخۇا كىتاپ دۇكەنىدە ساتىلدى
شىنجاڭ لىانتىيان تەمىرجول باسپا ستەرى شەكتى سەرىكتىكى باستى

فورماتى: 850×1168 1/32 باسپا تاباى: 6.125

2006-جىل 5-اي 1-باسپاسى 2006-جىل 5-اي 1-باسىلۇى

تىراجى: 1—3000

ISBN7—5425—0905—5

باعامى: 10.00 يۋان

1972-جىلى 12-جەلتوقساندا تولى اۋدانى دولاتى اۋىلىندا تۇىلعان. ول ادەببەتتىمىزگە 1994-جىلى «بەيمەزگىل جبرى» اتتى ولەڭىمەن، «ۇركەر توپتان ءۇمىتتى ءسوز» اتتى سىن ماقالاسىمەن كەلدى. قازىرگە دەيىن ونىڭ 20 دان استام ادەببى زەرتتەۋ، كوركەم سىن ماقالالارى ءتۇرلى باسىلىمداردا جارىق كوردى.

«ۇدەي ءتۇس، اقپوران اقىن» اتتى سىن ماقالاسى 2000-جىلى ولكەمىزدىڭ قازاق-قىرعىز «تۇلپار» ادەببەت سىلىعىن يەلەدى. 1998-جىلى «ولەڭگە ءومىر، تالانتتىعا تالاپ» اتتى سىن ماقالاسى «ىلە جاستارى» جۇرنالى جاعىنان 2-دارەجەلى ۇزدىك تۇندى سىلىعىن الدى.

ول اۋدان، ايماق، وبلىس بويىنشا وتكىزىلگەن كوركەم جازۋ باسكەلەرىندە 3 رەت باس جۇلدەمەن ماراپاتتالسا، «دوستىق ازىلدەر»، «اتىنىڭ مەنىڭ دوستارىم-اي» قاتارلى اجۋا سۆرەتتەرى جاريالانىپ جاقسى اڭىستار قوزعادى. ول تاعى دا «تولى تاريحي ماتەريالدارى»، «قوڭىروبادا قوڭىر اۋەن» قاتارلى ماڭىزدى كىتاپتاردى قۇراستىرۋ، رەداكسيالاۋعا جاۋاپتى بولۋمەن بىرگە «قازىرگى قازاق ادەببەتىنىڭ» 3-تومىن جازۋعا قاتناستى.

بۇدان سىرت، «بالالاردى باۋلىماساق جاسىندا، ساي كەلمەيدى مىنا جۇيرىك عاسىرعا»، «عالم بولۋ قىين، ادام بولۋ ودان دا قىين» سىندى ۇرپاق قامىن تىلگەتپەك ەتكەن عىلمىي ماقالالارى كوپتىڭ كوڭىلىنەن شىعپ، اعارتۋشىلاردىڭ جوعارى باعاسىنا يە بولدى.

اۆتور تارباعاتاي اймаقتىق ادەببەت-كوركەمونەرشىلەر بىرلەستىگىنىڭ مۇشەسى. قازىر تولى اۋداندىق 1-ورتا مەكتەپتىڭ مەڭگەرۋشىسى بولپ بىستەيدى.

عاپپار بىلال ۇلى

ار جۇلدزىمىزنا العى ءسوز

قالامى قاۋىمنىڭ قىيال دۇنيەسىنەن رەال دۇنيەگە ورالىپ،
جارقى ءومىزدىڭ ەسىگىن ەندى اتتاغان ءارقانداي جاڭا تۇندى
ءۇشىن باسپا بەتىندە جاريالانىپ، وقىرمانىمەن جۇزدەسۋ مۇرات
ەسەپتەلەدى. الايدا بۇل ۇشراسۋ، ياعنى باسلىم كۇرۋ سول
شعارمانىڭ ومىرلىك، ومىرشەڭدىك كۇشىن ايگىلەيتىن سيپات
بولا المايدى. اتكوپىر جاريالانىپ، اياق استى قالىپ جاتاتىن
«جاراتىندىلار» بىزدە از ەمەس. بارسا كەلمەسكە كەتەتىن مۇنداي
كرەزىستىك تاستاندىلار تولىق قاندى جەتىلىپ توسەلمەگەن.
توسەلسەدە ءبىر سارىندىلىققا داعدىلانىپ، كورگەننىنەن
جازبايتىن، جاسامپازدىق تالانت پەشەنەسىنە جازىلماغان
«تالاپتىلاردان» كوپتەپ تابىلادى. بۇندايلاردىڭ ەتەگىنەن
تارتىپ، اياغىنا ورالى بولا بەرەتىن ورتاق ءبىر كەمشىلىك
ءوزىمىزنىڭ ءوزى كورە الماۋ كەمشىلىگى. وزىمكى وزىنە سىتتىق
نىشەن شىققان سول شىبار جىلان بولسا داستىق كورىنەدى دە.
بۇل كەمشىلىكتەن جۇر ماڭدايىعا المايدى. سونىڭ سالدانىنان
دۇمبىلەز، ەتەۋ-باسپاق دۇنيەلەر باسپا ءسوز ورىندارىنىڭ
تابالدىرىمىن تۈزدىرا ءجۇرىپ، جارقى كورىپ جاتادى.

شعارما اتاۋلىنىڭ ومىرشەڭدىك قۋاتىنى ءوزى جارقى
كورگەن بەلگىلى ءبىر ءداۋىردىڭ تالاپ-تىلەگىنە ۇيلەسىپ
سايكەسە بىلگەن يقۋاتىمەن عانا ەمەس، ادامزات الەمىنە ارت
-ارتىنان سوعىپ ءوتىپ جاتاتىن حات-حات زامانالار لەگىنىڭ
تۇرلىشە دوڭگەيدەگى تالعامىنا تولمىدىلىعىمەن، ادامزاتقا ورتاق

ارمان - مۇراتقا ۋاكىلىدىك ەتە الۋىمەن، ادامى وي سەزىمىنىڭ نازىك قىلىن شەرتىپ، ادامزاتقا ورتاق ءتىل تابابىلۋىمەن ولشەنەتىندىگىن تاريحي تاجىرىيەلەر راستاپ بولغاندىن ولار بايقامايدى، بىلمەيدى.

ال، ادەبي شىعارماننىڭ ومىرشەڭدىك قاسىيەتتەرسىن الدان بايقاپ، بولاشاعىن بولجاپ، ءوز كەمشىلىگىن كورەبىلمەيتىن اۆتورلاردىڭ ءمن - اقاۋلارىن الدىن - الەرتەرەك ايقىنداپ، ءجون سىلتەپ، جوبا كورسەتىپ وتىرۋ ادەبي سىنىنىڭ موينىنا جۇكتەلگەن مىندەت. سىن - ادەبيەتتىڭ تارازىسى. سىن - ادەبيەتتىڭ تاريپەلەنىپ، جەتىلىپ تۇلەپ شىعار مەكتەبى - مەكتەپ مۇعالىمى. ەگەر سىن ادەبيەتكە مەكتەپتىك، ۇستازدىق رول اتقارامىن دەسە، الدىمەن ءوزى تاريپەلەنۋى، جان - جاقتىلى جەتىلگەن ۋەنۋەرسال ءبىلىمدارلىققا، ءبىلىمدارلىق سالاۋاتقا قول جەتكىزۋى كەرەك. بىزدەگى ادەبي تۋىندىلاردىڭ ساپاسىزدانىپ، ادەبي باسلىمداردىڭ قادىر - قۇرمەتتەن قالپ بارا جاتۋى ءبىر جاعى ادەبي مەكتەپ - ادەبي سىنىنىڭ تولىمسىزدىعىنان دەپ بىلمەن.

قۇرمەتتى وقىرمان، قازىر قولىڭىزعا ءتىپ وتىرعان «ادام - اردىڭ جۇلدىزى» كىتابى ءىزدىڭ باسلىمدارىمىزدىڭ شىندەگى كورنەكتى تۇلعالاردى ايقىنداپ، ولقىلىعىمىزدى تولىقتاپ، كەيىم - كەتىگىمىزدى بۇتىندەۋگە ۇمتىلىس جاساعان تىڭ ەكپىن بايقاتادى. قول كۇشىنەن وي كۇشىنىڭ سەرىپىندىلىگىن دالەلەپ كورسەتەتىن شىعارمالارداعى ادامزاتتىق قاجەتتىلىك، زارۋشىلىك ەتەتىن الەۋمەتتىك استارلارعا ۇڭىلە وتىرىپ، تۇبىقتاي تۋىنىنەن قوماقتى ويلاردى قازىپ شىعارادى. ەكشەپ تاسقايدى. اسىلىن الىپ، جاراقسىزىن سىپىرىندىلار قاتارىنا جىبەرەدى. قالىپپازدىققا اينالغان «قاساڭ قاعىدلاردىڭ» تار شەڭبەرىن بۇزىپ شىعەپ،

الەمدىك جاڭا ءورس اشۇعا شاقىرادى. جارىسا ۇران سالىپ، جاپاتارماعاي ات قويىپ، جاپال شاۋىپ كەلە جاتقان ادەبىي قوسىن قۇرامىندا قارا ءۇزىپ العا شىققان ساڭلاقتاردىڭ جانە قاراقۇرىم توپ بىشىندە، قالىڭ شالڭ اراسىندا كەلە جاتسا دا تەر شىعىپ، تابانى قىزعان سولڭ بارىپ، الدىعا وزار ۇزاق جۇگىرىستى مائىتالمانداردىڭ شاشاسىنا شالڭ جۇقتىرماس شىن جۇيرىككە ءتان ءبىتىم-سىمباتىنا كوز جۇگىرتىپ، ەرىشىمدى دە، يىلانىمدى باعالار بەرەدى. بولجام جاسايدى. باعا بەرەتىن وبىيەكتىنىڭ جان-جاقتىلى دارالىق قاسىيەتتەرىن ارشىپ كورسەتەدى. شىرايىن تانىپ، سىرىن اشىپ بەرەدى. سول دارالىقتاردىڭ اراسىنان زاماندىق ادەبىيەتىمىزگە جاڭالىق رەتىندە قابىلدانۇعا ءتيىستى ەرەكشەلىكتەردى ەكشەپ شىعارادى. ادەبىيەت شارۋاشلىعىنىڭ ارباسىن سۇيرەپ، مويىنتۇرىق قاچاعان اۋكەسى مەن جەلكەسى جەتى جەردەن تەسىلىپ، جاۋىرعا اينالا ءجۇرىپ، كۇتقاقتى قايىستاي قاتىپ سىرىلەنگەن ساڭمۇيىزدەردىڭ جاسقانىپاي اراسىنا كىرەدى. جانتاققا جاڭا تۇسكەن جاس بۇنىنىڭ جاستىق جالنىمەن شالڭ بۇرقىراتىپ الا جونەلگەن تىڭ كۇشىنە دەمەسىن بەرەدى. ءۇن قوسىپ ۇراندايدى. «پەزىيالىق بۇناقتاردىڭ، وپرازدىڭ ءزىلماۋىر سالماعىن ولشەمىنەن وتكىزەدى. «9، 10-عاسىرلاردا جەر قايمىستىرعان قالىڭ قولمەن ۇزىمگە اتتانعان، وزىمىز بىلىردى باستاعان، تۇركى تىلدەس تايپالاردىڭ تەگى مەن توتەمىنە اينالىپ، تۇلارىنا سۆرەتى تۇسىرىلگەن كوكبورىدەي» بۇگىنگى كوركەم ادەبىيەتىمىزدىڭ كوشى الدىندا جالعىز جورتىپ، ءز تۇسىپكەن كۇدىرلەرمەن كەلەشەككە ۇدىرە تارتقان» ومىراعىزى اعامىزدىڭ كىيەلى كىتاپتارىنىڭ سىرلى الەمگە الپ كىرەدى. دۇنيە تانىعان ادەبىيەت نازارىياگەرى، ورستىڭ ءدانىشپان سىنىشى بىلىسكىنىڭ پەزىيانىڭ تەگى تۇرالى انىقتامالارنا

تۈزەتۈلەر، تولقىتىرۋالار ەنگىزدى. تەرىستەمپازدىق ويلار
 ۇسىنادى، ءسۈيتىپ، دۇنيە مويىنىداغان ءدانىشپان
 «قۇمۇيىزگە» اينالا باستايدى. «اقىن مەن ءومىر
 ەگىزدىگىندەگى ءبىر تۇتاستىقتى تاس تاعان ەتىپ جىرلانىپ
 جاتقان جۇرەك تەبىرەنىسى مەن سەزىم تەربەلىسىنىڭ بارلىعى
 پۈەزيا» ەكەندىگىن دالەلدەپ «اقىن جاننىڭ كىر كۈتەرمەس
 كىرىپپاز كوڭىل قىلدارىن قاناتىمەن قاعىپ، دىرىلدەتەي،
 ۇلىبىرەتەي جەتكەن ءومىردىڭ ءۈنى-پۈەزيا» بولاتتىدىغان
 كوزىڭدى جەتكىزىپ، «پۈەزيا الەمى-نازىكتىك الەمى»
 ەكەندىگىنە ءوزىڭدى يلاندىرادى. «پۈەزيالىق، پروزالىق
 بايانداۋلارعا قۇرىلعان ەفكالىق پۈەمالاردىڭ ەفوستىق
 شىعارمالارداي قۇبىلىپ، وقىرمانىن ويلاماعان قىزىقتى دا،
 جۇمباق، سىرلى دۇنيەگە جەتەلەي جۈنەلەتىن، سىۋجەتتىڭ
 سوقپاعى سۈنى، قىم-قۇت ءومىر تارتىسىن كەيىپكەرلەر
 كەرۋەنىمەن كوز الدىڭنان وتكىزەتىن» ماۋلىتقان ءابىلغازى
 ۇلىنىڭ شىعارمالارىنا باستاپ جەتكىزەدى. «پۈەزيا جارىغىن
 جامىراتقان ۇركەردەي ءبىر توپ جاس اقىننىڭ ادەببەتتىمىزدەگى
 ۇلتتىق قۋاتتىڭ ايىنىن، ادامگەرشىلىكتىڭ اجارىن تانىتاتىن
 ازاماتتىق ەكىپىن» الدىمىزعا تارتىپ، ساۋلەت توقتاپايەۋ،
 بىدىرس ءادىلقانوۋ، تاپەي قايسىقان ۇلى، زاقان راقش ۇلى،
 ءلاززات يىگىسىن قىزى، ازات ءاشىمباي ۇلى، سەرىك ءنۇسپ
 ۇلى قاتارلى جاستاردىڭ شىعارمالىق شىئىرماندارىن اشىپ،
 اۋدارىپ توڭكەردەدى. قىسقاشى، ول كىم تۇرالى، كىمنىڭ قاي
 شىعارماسى تۇرالى سويلەمە دە ءيىلىپ سويلەيتىن بىلگىرلىك،
 بىلىمدىلىك، اڭعارىمدىلىق اڭعارتادى.

عارىشقا قۇلاش ۇرمان قازىرگى زاماننىڭ عىلىم-تەحنىكا-
 لىق اشۋلارىنا سايكەستى قارىشتاپ دامىعان دۇنيە ادەببەتى
 كورگەننەن جازبايتىن كۈنە سوزدىك، جاتتاندى شارىعاتتاردىڭ

تاس-تالقاننى شىعاردى. دۇنيەنى دۇبىندىرگەن زور دۇمپۇلدەردى، تەڭىز شايقالسىن، جەر سىلكىنىسىن تۆدىردى، قۇدىرەتتىن تاندى.

ەركىن قابىدىكەش ۇلىنىڭ «ادام - اردىڭ جۇلدزى» جىنايى سول دۇنيەلىك دۇمپۇلەرگە ۇن قاتىپ، دۇبىرگە قوسىلا شاپقان جاڭا، تىڭ ەكىپىن بايقاتتى. جاڭا بەت بۇرىستىڭ بەتتىن اشتى.

ەركىننىڭ سىن ماقالالارىنداعى شەشەندىك ەسوزقولدانىستارى دا كوز سۇرادى. ادەبىيەت- ەتىل ونەرى، ەسوز ونەرى. ادەبىي شىعارما- ەسوز، ەتىل ارقىلى سىزىلاتىن سۆرەت، ادەبىيەت ۇشىن ەتىل، سوزدەن وزگە بويىاۋ جوق. سوندىقتان، كوركەم ادەبىيەت تە، كوركەم ادەبىيەتتىڭ كوركەم سىنى دا سوزگەرلىكتى، شەشەندىكتى قاجەت ەتەدى. شەشەن بولماسا كوركەم سۆرەت شىقپايدى. شىعارمانىڭ اجارىن اشىپ بەرە المايدى.

بايدىڭ تۈسەگىنە «قۇتتىن» قاپتاتىپ كەتەتتىن ەبىتتى قوناق سىياقتى وقىرمانغا سۈيىكىمى كەتكەن ەسكى، كىرلى «كىمەدەردى» ادەبىيەتتىمىزدىڭ تۇلەسىنان سىپىرىپ الاتىن مەزگىل جەتتى. رۇحانىي شارۋاشلىقتىڭ قۇنىن جويىپ، بەدەلدىن تۈسىرەتتىن، بازاردىن بۇلدىرەتتىن، شارىعىنىڭ تۇمىسىنان باقايى شىعەپ، جىلتىڭداپ جۈرەتتىن وي-سەزىم جۇتاتىدىعى قازىرگى زامان ادەبىيەتتە ەمناسىپ ەمەس. بىلىشەن شىعارامىن دەپ، قىلىشەن شىعاراتىنداردان قۇداي ساقتاسىن!

ەبىزدىڭ ادەبىيەتتىمىزگە ەركىن قابىدىكەش ۇلى سىندى ويلى دا وتكىر، شەشەن دە كۈسەم سويلەي بىلەتتىن، ۇز ەمىننى بىلىمەي، جاتىلىپ تۈسەلۋى كەمشىل بولسىپ جۈرگەن جاس قالامگەرگە ەجون سىلتەپ وتىرۇعا قۋاتى مەعم، تۈەرچەستۋالىق

شەبەرلىگى جاڭاشا جەتىلگەن، توپشىسى بەرىك، قاۋىرسىنى قاتقان، بۇنىدى تىڭ كۇش كەرەك.

ياكورىن ەندى جىناپ، شەتسىز-شەكسىز ادەبىيەت تەڭىزىنىڭ السى قىرلارىنا اۋىل «پورتىنان» جاڭا اتتانغان سۇڭگۈر كەمە «كاپىتانىنا» سات-ساپار تىلەيمىز.

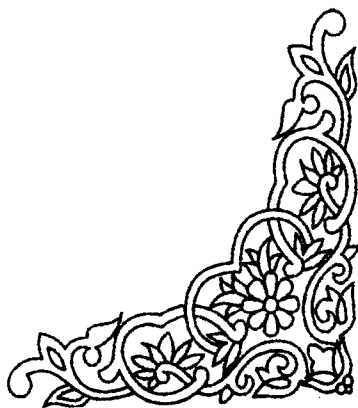
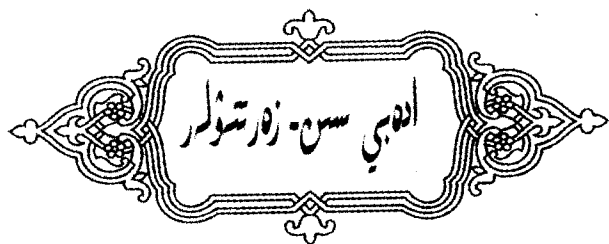
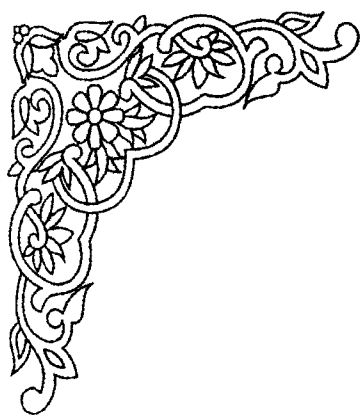
مازمۇنى

ادەبىي سىن - زەرتتەۋلەر

- 3 ولەڭگە ءورس، اقىندىققا انىقتاما
19 ۇركەر توپتان ءۇمىتتى ءسوز
40 كوركەم ادەبىيەتتىڭ كوك ءبورسى
52 سوزبەن سالعان سۆرەتتەر
66 دارقان دارىن - ۇلى ءاريا
82 ونەردەن ونەرگە كوشكەن تارىخ
105 ازىندىق وپەراتسياسى
111 ۇدەي ءتوس اقپوران اقىن
119 ولەڭگە ءومىر، تالانتقا تالاپ
131 توۋەرچەستۋاداعى شەشەن ءتىل مەن شەبەرلىك
138 اسەمدىك الەمىندەگى ءۇش ولەڭگە ۇڭىلگەندە
143 التىن قازىققا ارقاندالعان ازاماتتىق جىر
153 ارناسى جىراۋ، اعىسى اقىن ماھامبەت

ولەڭدەر

- 163 جاستىق شاقىتىڭ جالىنى
165 بەيمەزگىل جىرى
166 عاشىق بولۇ قىيىن ەكەن
167 ماڭگىلىك ءان
171 ۇلىس كۈننىڭ بىرى بارىمىزگە شاشىلسىن
172 قورامساق - جۇرەك، جەبە - جىر

ولەڭگە 'ورس، اقنىدىققا انىقتاما

قاشان دا تابىس اتاۋلىنىڭ 'بارى — ساراپتالغان
سالىستىرمالىقتىڭ قورىتىندىسى. كۈللى دۇنيەنىڭ
دىالەكتىكالىق بىرلىگىنىڭ 'وزى سالىستىرمالىققا قۇرىلغان
تابىيىي تەپەتەڭدىك تارازسىندا تۇرادى.

بولمىستاعى بار مەن جوق، 'ومىر مەن 'ولمى، شىن مەن
جالعان، 'الدى مەن 'السىز قاشان دا ارسقا 'تۈسىپ جاتادى.
اقىن شەرىزات كاكەشىن ايتقانداي:

«جاقسى مەن جاماندى،

جۇيرىك پەن شاباندى،

تەلپ ەپپەن، سەرىك ەتكەن» دۇنيەدە، كۈن تۈسكەن
جەرگە كۈلەڭگە دە تۈسەدى. سوندىقتان دا قادىر مىرزا-ءالين:

«كۈن — كۈن سايىن قۇلىشىنىپ،

كۈن — كۈن سايىن تۈلە 'بىر.

ماڭگى كۈرەس تىرشلىك !

ماڭگى مايدان — بۇل 'ومىر» دەگەننىدەي دوڭگەلەنىپ كەتە
باراتىن تىرشلىكتە ادەببەتتەڭى الاۋىزدىقتىڭ كۈرەسى دە ماڭگى
'ومىر سۈرەتىنىڭ تابىيىي 'سى. ادەببەت سىندى اسىل
قازىنانىڭ سىپاتىن 'ار'كسىم 'ار'تۈرلى باعامداپ تەوريا
تۈرعىزانىمەن كەمەلدى ەمەس. 'تپتى كەيىر جانرلاردىڭ
'بولىنۋى دە 'بىر اۋىزدىلىققا كەلە قويغان جوق. 'ارى
ادەببەتتىڭ تەڭىنەن گۈرى 'تۈسىن تۈستەيتىن سىرت
اينالىمدارمەن زاڭداستىرىلغان كەيىر سىپاتىمالاردىڭ 'وزى
شىنداپ كەلگەندە ادەببەتتىڭ تابىياتىنا جاۋاپ بەرە المايدى.